

Eugen Dostál (1889–1943)

Představitel vídeňské školy dějin umění v Brně

Eugen Dostál byl významnou postavou své generace, přesto se neřadí k osobám historiků umění, jež by patřily ke všeobecně známým protagonistům svého oboru. Souviset to může i s tím, že se mu nepodařilo představit svou práci obdobně reprezentativní publikací, jakou se mohli vykázat někteří jeho současníci. Přesto bylo jeho dílo nemalé a dokázalo pozoruhodně propojit akademické působení s činností v památkové péči a rozsáhlou popularizační prací. Příborský rodák vystudoval práva a dějiny umění na vídeňské univerzitě (Institut für Österreichische Geschichtsforschung), kde prošel moderním uměleckohistorickým školením profesora Maxe Dvořáka. Svá studia zde zakončil disertační prací o italské gotické architektuře, *Die gotische Architektur in Rom* (1914), což je téma, které jej provázelo i v dalších letech. Podrobněji je rozpracoval do svého habilitačního spisu z roku 1921 s názvem *Problémy gotiky italské*.

V téže době začíná působit jako soukromý docent na nově založené Masarykově univerzitě a jeho přednášky z všeobecných dějin umění byly toho času realizovány v prozatímních prostorách Moravského zemského muzea. Vedle pedagogické praxe se od roku 1919 pohyboval v oblasti památkové ochrany a do roku 1926 zastával pozici zemského konzervátora při Státním památkovém úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně. Památkářské kořeny, spjaté s původní profesí, se odrazily také na prvotních publikačních snahách Eugena Dostála. Pro *Časopis Matic moravské* se snažil zavést pravidelnou rubriku o památkové péči, nazvanou *Ze studií státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně*, nicméně jedním z mála příspěvků tohoto projektu se stala společná studie Eugena Dostála a Stanislava Sochora o románském kostele sv. Petra a Pavla v Řeznovicích (1921).

Změna v Dostálově akademickém působení přišla v roce 1927, kdy byl založen seminář dějin umění a v jeho čele stanul po získání mimořádné profesury právě Eugen Dostál. Mimořádnou profesuru obdržel ve stejném roce, řádným profesorem pro obor dějiny umění byl jmenován o dva roky později. Jeho úkolem se stalo vytvořit od základu organizační strukturu semináře a vybudovat potřebnou knihovnu. Funkci ředitele semináře dějin umění vykonával do roku 1940, kdy svou univerzitní dráhu uzavřel. Své působení na brněnské univerzitě ve třicátých letech završil funkcí děkana a proděkana filozofické fakulty (v akademickém roce 1937/1938 děkanem, v následujícím proděkanem). Působení Eugena Dostála v brněnském vysokém školství bylo nesporně zásadní a jeho role přitom byla srovnatelná s významnými osobnostmi akademické sféry druhé poloviny 19. století v jiných evropských městech, kde se obdobně budovala místní centra dějepisu umění. Záměr vybudovat i v Brně stolicí dějin umění, byť v definitivní formě poněkud pozdě, přitom odpovídal nejen prvotním představám o nové univerzitě, ale souvisel i s obecnější a intenzivně vnímanou potřebou po poznávání zdejšího kulturního dědictví. Zakladatelské působení Eugena Dostála v Brně bylo přitom provázáno nelehkými okolnostmi a obtížnými podmínkami, v nichž v českých zemích po roce 1918 vznikala nová institucionální základna i řady jiných oborů než jen dějin umění.

Dostálova odborná práce je prodchnuta výzkumem vývoje „českého umění“ a památkářským přístupem upřednostňujícím slohovou kritiku. Mezi jeho významná badatelská témata a objevy náleží Tizianův obraz Apollón a Marsyás z kroměřížské sbírky a Madona z Veverří. Hlavní odborný zájem směřoval do oblasti středověkého umění, zejména architektury a knižní malby. Dostál přinesl do brněnského prostředí některé nové impulzy z prostředí vídeňské školy dějin umění, jeho práce i badatelský naturel byly však stále dominantně zakotveny ve znalecké tradici 19. století a nacionálně založených stylově-kritických soudech.

Antonín Friedl (1890–1975)

„Intuitivní“ znalec středověkého malířství

Nesporně zajímavá osobnost historika umění, jehož cesta k dějinám umění rozhodně nebyla přímočará. Antonín Friedl se narodil v Mirošově u Rokycan a gymnázium studoval v Plzni, kde získával své první zkušenosti ve spolupráci s tamním muzeem a Kruhem přátel starožitností, v němž se tříbil jeho zájem o umělecké památky. Významnou roli ve stejné době sehrálo rovněž setkání s grafikem Janem Konůpkem, který tehdy působil na uměleckoprůmyslové škole v Plzni. V roce 1912 odešel Friedl do Prahy, kde mu Zdeněk Wirth nabídl pozici jednatele Klubu za starou Prahu. Teprve v Praze v roce 1914 složil maturitu (plzeňská studia byl nucen opustit z existenčních důvodů) a ke studiím na vysoké škole se dostal až během první světové války. Na Karlově univerzitě studoval od roku 1915 klasickou archeologii pod vedením Hynka Vysokého a dějiny umění u Karla Chytila. Studia ukončil v roce 1919. Na ústavu dějin umění působil až do roku 1927 jako asistent u Karla Chytila a v roce 1921 získal dvouleté stipendium do Berlína, které využil ke studiu předrománské a románské knižní malby. Zde také mohl sledovat přednášky Maxe Friedländera a Adolfa Goldschmidta, přičemž orientace druhého z nich jej nasměrovala k zájmu o raněstředověkou knižní malbu. V té době se zaměřil zejména na podrobnou analýzu rukopisu tzv. Gumpoldovy legendy, uložené ve sbírkách Herzog-August-Bibliothek ve Wolfenbüttelu. V monografické publikaci o ní, která vyšla roku 1926, syntetizoval v duchu Chytilova a berlínského školení stylovou, ikonografickou a technologickou analýzu s pokusem o zasazení díla do historické sociální situace.

Ve studiu rukopisů pokračoval i nadále, a to z pověření sestavit soupis českých rukopisů v zahraničních fondech. Následovaly cesty do Paříže, Švédska a Itálie; ve Stockholmu se jeho pozornost obrátila zejména k Olomouckému horologii a slavnému Codexu gigas. Veškeré poznatky o studovaných rukopisných památkách zúročoval v průběhu dvacátých let při publikování četných vědeckých studií (*Iluminace Gumpoldovy legendy o sv. Václavu; Hildebert a Everwin, románští malíři; Lekcionář Arnolda Míšeňského*). Ve vatikánské knihovně upoutal Friedla rukopis kodexu Jana z Jenštejna z konce 14. století a ve výzkumu knižních památek tohoto období pokračoval i později, což korunovala monografie *Malíři královny Alžběty* (1930).

Roku 1930 začal Antonín Friedl pracovat ve Fotoměříčském ústavu v Praze, přičemž v letech 1939–1952 vykonával funkci jeho ředitele. V roce 1952 přešel z této pozice do Ústavu teorie a dějin umění Československé akademie věd. Zároveň od třicátých let spojil svou kariéru také s brněnskou univerzitou, kde se jeho tradičně pozitivisticky laděná metoda dobře doplňovala s orientací Eugena Dostála. Nejprve tu začal působit jako soukromý docent na základě úspěšné obhajoby habilitačního spisu *Pasionál mistrů vyšebrodských* v roce 1935. Po znovuotevření vysokých škol roku 1945 stal jedním ze tří pedagogů, kteří znovuo obnovili výuku dějin umění v Brně. Při obnoveném řízení byl v roce 1957 jmenován docentem a později také profesorem pro dějiny umění (1968).

Stejně jako se profesní profil Antonína Friedla po válce rozšiřoval, vzrůstalo pole jeho badatelských aktivit a oblastí jeho zájmu. K řešení problematice knižní malby připojil studium středověkého nástěnného malířství, konkrétně malbu lucemburské éry a malby znojenské